

ZEMLJA, ROD, KRI

.....
IVO ŽAJDELA

nje podatkov. Anton Kosovel je uspel združiti oboje.

Kar nekajkrat med branjem te knjige pride bralcu na misel, da je takšnih primerov samovoljnih umorov, kot ga opisuje avtor, zelo veliko in da nikoli ne bodo imeli "sreče", da bi jih kdo raziskal tako temeljito. Veliko primerov je celo "hujših" in "bolj" zločinskih; kot na primer na Primorskem umor Iva Brica 2. junija 1943 v Dornberku, očeta sedmih otrok, ki so ga pred tem (še pred vojno) Italijani dvakrat konfirirali, ali poboj štirih članov Brecljeve družine iz Žapuž 12. julija 1944 pri Zgornji Branici (očeta Jožeta, starega 49 let, hčer Marice in Angele, starih 29 in 27 let, ter sina Martina, starega šele 13 let), ali poboj petnajstih (štirinajstih) ljudi v Cerknem 4. februarja 1944. A bralcu te misli prav nič ne pomagajo, saj je to delo res izjemno in kot tako verjetno nepopovljivo ter zato ni najbolj primerno, da bi sam umor Sta-

nislava Cigoja primerjali z drugimi podobnimi umori; ne na Primorskem, ne na Dolenjskem, na Notranjskem, na Gorenjskem in ne na Štajerskem. Vsak umor je bil sam zase "veliko" dejanje, ki je za sabo potegnilo veliko žalovanj in drugih posledic. Storilci so imeli veliko srečo, da se v petdesetletni povojni diktaturi o tem početju ni smelo govoriti (niti žalovati) in so jo kar dobro odnesli. Kot vidimo iz te knjige, so bili po vojni nekateri celo nagrajeni in posebej zaščiteni.

Za avtorjem je dolga in mukotrpna doba iskanja resnice in predvsem pravice po slovenskih sodiščih. Od leta 1954 je tako rekoč nenehno iskal zadoščenje tudi po sodni poti. Za njim je celih 45 let izredne vztrajnosti, na drugi strani pa krčevitega in, vse kaže, sistematičnega teptanja pravnih načel s strani tistih, ki so prvi poklicani, da človeka, ki išče pravico, zaščitijo, zločine pa kaznujejo. Dolgih 45 let se nič ni spremenilo. Še huje, kdo bi verjel, da si je še pred nekaj

meseci sodni senat (v Novi Gorici) privoščil kratko malo osmešenje pri izreku sodbe - da je Vinko Kosovel nedolžen. In to potem, ko je avtorja te knjige s svojim zbranim gradivom ter pričami večkratno in večplastno dokazal njegovo krivdo. Očitno je, da bomo morali Slovenci še dolgo čakati na res neodvisne in pokončne sodnike kot nasploh na klimo, ki bo takšne državne uradnike omogočala.

Ker smo lahko že nekaj let spremljali ponovni poskus avtorja, da dobi zadoščenje na sodišču, in predvsem zaradi pravkar omenjenega, smo nekateri že dalj časa menili, da bi bilo bolje, če se zbrano gradivo o primeru Stanislava Cigoja (oziroma Vinka Kosovega, kakor kdo hoče) čimprej javno objavi. Sodišču ne le, da ni mogoče zaupati, sodišče deluje po svojih principih, ki zasledujejo predvsem dokazni material, same okoliščine, kaj šele, celotno zgodbo pa pušča ob strani oziroma ga sploh ne zanima. Pri obravnavani zgodbi pa gre za veliko več kot le za zgodbo oziroma vprašanje, kdo je umoril Stanislava Cigoja. Gre za izjemno večplastno problematiko. Prva, os-

novna plast je opis samega dogodka umora, druga plast je zgodba o morilčevi poti, tretja je zgodba o povojnem napuhu "zmagovalcev" ter zanašanje nad žrtvami oziroma nemočnimi, četrta plast, ta je tudi najobsežnejša, je povojno iskanje resnice in pravice oziroma permanentno kršenje osnovnih pravnih norm s strani sodstva, peta plast je avtorjevo iskanje in zbiranje dokaznega gradiva ter priči, šesto vprašanje pa se tiče klime, ki je v Sloveniji še vedno prevladujoča in v kateri so storilci oziroma zločinci še vedno sistemsko zaščiteni. Samo v knjigi je avtor lahko prikazal vse te plasti zgodbe. Na sodišču to ni bilo mogoče, pa ne le zato, ker je prav to sodišče eden glavnih delov obravnavane zgodbe, ampak tudi zato, ker sodišče nasploh zanima dokaz, resnica ali pravica pa sta potisnjeni ob stran oziroma sta mnogokrat žrtev tega dokaz(ovanja).

Branje zgodbe Zemlja, rod, kri kar kliče, da se v nadaljevanju, kot je že najavljeno, objavi še zadnje sodne odločbe. Marsikdo pa bi si ob izredno tekočem, razumljivem, natančnem in poštenem pisanju zaželel, da se Anton Kosovel loti

pisanja tudi lastnih spominov, morda za začetek le obdobje svojega partizanjenja, ki se lahko kasneje vedno razširi. Z opisom, sicer kratkim, svojih vtišov s tako imenovane Goriške fronte septembra 1943 je avtor pokazal, da ne le, da je njegov spomin še vedno svež, ampak da tovrstne literature za Primorsko sploh nimamo. Imamo nekaj monografij o partizanskih brigadah, vendar so vse te knjige zelo splošnega značaja, pri čemer se življenjskega utripa "navadnega" borca partizana v tej literaturi sploh ne da razbrati. Čas bi torej že bil, da bi tudi kdo od nekdanjih partizanov na Primorskem napisal svoje spomine. Pa ne le na olepševalen (zamolčevalen) način, saj vemo, da je vojno življenje burno, velikokrat kruto, da ni prav nič idealistično, saj je odvisno od mnogih faktorjev; vemo pa tudi to, da je pošten odnos do resnice, tak, ki poleg svetlih stvari omenja tudi tiste manj svetle, najbolj verodostojen. Oziroma, da verodostojnost zelo trpi prav zaradi zamolčevanja manj svetlih dogodkov. Veličina opisanih dogajanj je prav v prikazu njihove kompleksnosti.

ZEMLJA...

.....

Avtor te knjige Anton Kosovel je za pisanje svojih spominov naravnost poklican!

Izdaja knjige Zemlja, rod, kri se je kar zavlekla. Nekoliko tudi zaradi zadržkov, ker se v njej avtor dotika občutljivih stvari oz. ker je v njej omenjenih več še živih akterjev. Na eni strani bi lahko izdaja knjige koga vzpodbudila, da bi avtorja sodno preganjal. Toda že dolgo je bilo znano, da je avtor zbral izjemno veliko dokaznega gradiva in da je vse, kar je zdaj objavljeno, skrbno in temeljito dokumentirano oz. da ni nikjer nobenega pretiravanja kaj šele izmišljevanja, in da torej nobeden od vpletenih akterjev niti pomisliti ne bi mogel, da bi avtorja za zapisano v tej knjigi sodno preganjal.

Drugi, nekoliko hujši problem pa so bile grožnje nekaterih akterjev, grožnje ljudi, ki so celo svoje življenje živeli na privilegijah, pridobljenih skozi revolucionarno početje (mnogi vosovci, oznovci in knojevci s pomočjo oz. na osnovi umorov oz. pobijan). Toda nekateri najbolj obremenjeni (sami so se obremenili!) akterji, ki bi lahko avtorju kakor koli škodovali, so naredili doslej že toliko nečednosti, da bi bilo zanje najbolje, da ne bi počeli še kakšnih novih nepremišljenih potez. Naj bodo zadovoljni v svojih sedanjih (ugodnih) položajih, v katerih se nahajajo.

250 strani pripovedi Antona Kosovela pod naslovom Zemlja, rod, kri je izjemno in predvsem izredno zanimivo branje, ki poleg te izrednosti ves čas branja odpira cel niz novih vprašanj, ki jih bo v bodoče kdo v Sloveniji še moral pojasniti.